

SOLT ÁGNES

A tényleges életfogytiglan – a tényleges bűnhődés

Long Life Sentence – Effective Atonement

Abstract: The legal institution of long life sentence excludes the possibility of positive changes in the convict's mindset, not taking into account that there is a chance for the inmates' personality development during their long sentences. The main goal of the study is to raise questions concerning the long life sentence and to demonstrate how it evolves and impacts the criminal who is cast out of society and incarcerated for decades.

Keywords: long life sentence, long-term prisoners, effects of imprisonment, prison adaptation

Összefoglaló: A tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés jogintézménye kizárja az elítélt mentálisában bekövetkező pozitív irányú változás lehetőségét, miközben a hosszú ítélet alatt az elítéltek személyiségfejlődésére van esély. A dolgozat célja, hogy kérdéseket vessen fel a tényleges életfogytiglan szabadságvesztés büntetés intézményével kapcsolatban, valamint megmutassa, hogyan változik és milyen hatások érik a bűnös, társadalomból kítaszított és évtizedeken keresztül fogva tartott személyt.

Kulcsszavak: tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés; hosszú ítéletes fogvatartottak; a szabadságvesztés-büntetés hatásai; börtönadaptáció

1. Bevezető

A tényleges életfogytiglan szabadságvesztést töltő fogvatartottak mindegyike olyan büntettet követett el, amely a társadalomból való azonnali és végleges kizárás ítéletét eredményezte. Meglepő lehet, de többen közülük első büntényesek.

Az a feltevés, hogy kik ezek az emberek és miket követtek el, elválasztandó egy egészen másik témakörtől: hogyan lehet elviselni, megélni ezt a soha véget nem érő büntetést. Kutatóként azonban azzal szembesültem, hogy a két kérdés valahol mégis összefonódik, és egyazon morális lepel takarja ezeket a válaszok elől. Az, aki embert öl, kegyetlen módon, aljas szándékkal, vajon méltó-e arra, hogy a büntetése elviselhetőségének lehetőségeit firtassuk? Vajon etikus-e esélyt teremteni számára a jóvátehetetlen bűn feloldására, netán kimagyarázására – saját narratívája meghallgatásával és elfogadásával?

Minden ítélet, minden sarkos kinyilatkoztatás egyúttal a valóság önkényes megvágása. Hiányos valóságábrázolás. Egy longitudinális vizsgálatban a valóság jóval árnyaltabban válik láthatóvá: okok és okozatok láncolata és bonyolult hálózata rajzolódik ki. Mind a helyzet, mind pedig a személy folyamatosan alakul. Az, ahogyan a bűnös gondolkodik önmagáról, ahogyan vélekedik a bűncselekményről, amelyet elkövetett, ahogyan a büntetését értékeli, ahogyan a világot és saját szerepét látja, mindez az évek múlásával lassanként gyökeresen megváltozhat. Mindeközben az a mesterségesen rugalmatlan, biztonságorientált rendszer, amely körülveszi, nem reagál ezekre a változásokra.

Magyarországon 1999 márciusától az 1978. évi IV. törvény 47/A. § (1) módosítása lehetővé tette a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés büntetés kiszabását. Ezzel a büntetéssel az elítéltet az ítélet jogerőre emelkedésének pillanatától végleg kizárják a felülvizsgálat lehetőségéből: az ítélet minden körülmények között változatlan marad, azt újraértékelni nincs mód sem 30, sem 40, sem 50 év múlva. Ezzel gyakorlatilag a tévedhetetlenség és az emberi természet megváltoztathatatlansága mint alapvetés érvényesülnek a büntetési tétel mögött.

Sok, a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségéből kizárt életfogytig tartó büntetésre ítélt ezen legsúlyosabb büntetése azért születik, mert az elkövető az eljárás alatt tagadja tettét. Az azonban rendre előfordul, hogy az évek, évtizedek vezeklése után az elítélt valóban ráébred a bűncselekmény súlyára, bevallja és ténylegesen megbánja azt. Ekkor azonban már késő: az ítéleten változtatni nincsen mód.

A tézsesekkel évek óta folytatott kutatásaim egyik célja, hogy választ kapjak arra a kérdésre: vajon miért és hogyan, illetve miért nem tud működni egy ilyen ítélet a gyakorlatban; s vajon megalapozott-e vagy megalapozatlan bünelkövetőket (sok esetben huszonéveseket, több esetben első büntényes harmincéveseket) ilyen ítélettel sújtani – amiben hangsúlyozom: nem az életfogytig tartó börtön, pusztán a felülvizsgálat lehetőségéből való kizárás a problematikus.

Áronnal 2007-ben, a szegedi Csillag Börtönben találkoztam először, amikor egy börtönkutatás során interjút készítettünk vele is, mint akire tényleges életfogytig szabadságvesztés büntetést rótt ki a bíróság. Akkor pár hónapja került a HSR (hosszú idejű speciális rezsim) körletre, miután 3,5 évet ült előzetesben. Áronnal a mai napig kapcsolatban vagyok, követem életét, a benne és körülötte zajló, időnként drámai változásokat.

A bűncselekmény idején huszonéves férfit előre kitervelten, nyereségvágyból, több emberen elkövetett emberölés büntettének kísérletében találták bűnösnek. Egy embert közvetlen közélről lelőtt, egy másikat szintén fejbe lőtt, de a sértett túlélte a támadást, egy harmadikat pedig megsebesített, de halálos lövést nem mért rá. Idegenlégiós múltja, katonai kiképzése és előélete miatt különösen veszélyesnek ítélték mind a társadalom, mind pedig a börtön személyzete és fogva tartott társai számára. Korábban nem volt börtönben, de kisebb fajsúlyú bűncselekmények és testi sértések miatt már állították elő, és rendőrségi fogdán is többször megfordult.

A vádiratot és az ítéletét olvasva egy hidegvérű, gátlástalan bérgyilkos képe sejlett föl előttem, aki érzések és visszatartó erő nélkül, a pénzéhség és a puszta hatalomvágy által vezérelve gázol át embereken, olt ki emberéleteket.

Első benyomásra egy jó fizikumú, józan, jó kommunikációs készséggel rendelkező, pozitív beállítottságú férfit láttam benne, aki próbál mindent megtenni annak érdekében, hogy a börtönéveket a lehető legkevesebb károsodással túlélje, és számít arra, hogy ha súlyos tíz éveket is kell ülnie, azért egyszer majd újra meglátja a szabad eget. Edzett, írt, gondolkodott, és próbálta úgy alakítani az életét bent – ha igencsak szűkös keretek között is –, ahogyan elviselhető számára.

Áron életét és gondolatait 2011 óta követem nyomon kutatóként és mára jó ismerőseként. Ezen időszak alatt (a pandémia alatti időszak kivételével) jellemzően három-négy havonta készítettem vele interjúkat, alkalmanként 2-4 óra időtartamban. Az idők során a közöttünk levő kapcsolat kissé átalakult, mára kutató-megfigyelő-interjúkészítő szerepből mentor, támogató szerepbe léptem.

A következőkben Áronnal való tizenhat éve tartó beszélgetéseinken belül a tíz évig tartó interjúfelvétel-sorozatokból idézem saját szavait. Az idézetek összessége tehát egy válogatás a vele készült, közel 1600 oldalnyi legélt interjúkötegből. Évről évre végigkövethető Áron narratívája önmagáról, az elkövetett bűncselekményről, a büntetéséről és egyéb kapcsolódásairól, meglátásairól. Azt remélem, mindebből felsejlik az az identitás-, mentalitás- és személyiségváltozás, amely kétségeket vet fel a feltételes kedvezményből való kizárással – mint az ítéletben megfogalmazott megmásíthatatlan kitéllettel – kapcsolatban.

Célom azt láttatni, hogy a büntetés letöltésének évtizedei alatt van esély az ember személyiségének fejlődésére és pozitív irányú mentalitásváltozásra. Ha pedig a tényleges bűnhődés bekövetkezhet, a feloldozás reményét nem volna szabad elvenni.

Az idézeteket követően konklúzió, zárszó nincs. Részben, mert a történet a mai napig zajlik, nem zárult le. Részben, mert nem szeretnék általános és az egyetlen létező igazság látszatát keltő következtetéseket levonni.

2. Előélet, saját szavakkal

Áron 1977-ben született. 2007-ben ítélték el jogerősen.

„Fater kétkezi munkás, anyám óvónői dada volt. Proli családunk volt. Bevándorló gyerek voltam, mindkét tesóm féltestvérem. Nevelőapám soha nem érezte velem, de én éreztem. Apám kéthetente elvitt, igazi kétlaki életem volt. Autószerelőt végeztem, közben bekerültem a veszprémi 'kindermaffiába', kábítószer miatt is. Elindultam az idegenlégióba. Úgy voltam vele, hogy ha felvesznek, felvesznek. És örülök, hogy felvettek. Eljutottam olyan helyekre, ahova más ember nem. Csád, Elefántcsontpart. Embert próbáló volt. 84 kg voltam, mikor kimentünk, 78 kg-mal jöttem vissza. Utána délszláv háború, illetve etnikai tisztítások. Volt jó is, rossz is. Kint is belecsöppentem egy olyan társaságba, akikkel elkezdtünk ott is csinálni mindenfélét. Aztán nem akartam, hogy felelősségre vonjanak, ezért hazajöttem. Aztán itt ugyanazt folytattam. Kint két végén égettem a gyertyát, itthon is ezt próbáltam folytatni, de nem jött össze. Én csináltam egy bűncselekményt, de a büntetést, amit adtak érte, azt sokallom. Ennél a halál is jobb.

Mielőtt hazajöttem, előtte egy olyan közegben éltem, ahol rálőni egy emberre, nem azt mondom, hogy mindennapos volt, de tényleg nem volt egy olyan nagy dolog, mert előfordult sokszor

velem. Én a francia civil életemben is megéltem olyan helyzeteket, ahol tényleg volt lövöldözés, késeles, tehát zajlott az élet körülöttem. Utána hazajöttem, és nem találtam a helyemet itthon, nem tudtam, hogy mit csináljak, mindennel próbálkoztam, de nem tudtam fönntartani azt az életszínvonalat, amit kint megszoktam, meg amit akartam magamnak. Belementem én mindenféle problémás megoldásokba, ügyekbe. Jött egy ilyen eshetőség, és nem volt az bennem, hogy hű, hát én ezt elengedjem. Gyakorlatilag bérnyilkosnak kértek fel, én meg, tőkös gyerek, megcsinálom. Nem kezdtem el gondolkodni, hogy most elmenjek a rendőrségre, feljelentést tenni. Így utólag már, itt a börtönben volt érkezésem arra, hogy végiggondoljam a sztorit, mindenféle szempontból. Itt már sokféle forgatókönyv lezajlott a fejemben, mi lett volna, ha, mi lett volna ez, meg az, meg amaz, és az összes forgatókönyv alapján jobban jöttem volna ki, mint ahogyan most. Akkor hazajöttem, és azt láttam, hogy volt egy kis pénzem, ami fogyott folyamatosan.”

3. Bűncselekményéről és az ítéletről, a bűnhődésről és a benti életről, saját szavakkal

2011

„Az első egy év azzal telt, hogy napi 24 órában ez járt a fejemben. Most már nem jut eszembe, hogy hol vagyok. Ez már nem is határozza meg a kedvemet, nincs gyomorgörcs emiatt.

Az alaptörvény miatt a világvége-hangulat eléggé rajtam van. Most már pontot raktak az életem végére.

Valamikor jó érzés a szeretteimre gondolni meg az életre, valamikor meg nem. Már nem a pozitív dolgot látom az életben, hanem azt, hogy ebben nekem már nem lesz részem.

A kinti életemben katona voltam. Voltam bevetésen Afrikában, a délszláv háborúban. Lelkiismeretem csak abban van, ami miattam visszavetül a családomra. Az egy kis közösség. Sok inzultus éri a családomat.

Ami rosszabb, hogy nincs bennem az a fék, ami az átlagemberekben.

A tész az életem részévé vált. A lelkem mélyén, a legmélyén, még mindig bennem van a remény.

Ha biztos, hogy itt halnánk meg, akkor azonnal öngyilkos lennék. Ha minden kétséget kizáróan azt mondják, hogy itt fogok meghalni, akkor előrehozom. Nem hiszek az önkárosításban. De az értelmetlenségben még inkább nem. Érzem, hogy még kint leszek, ki kell mennem.

Én már 7 éve bent vagyok. Elrepült. Gyorsabban, mint a kinti. A kinti emlékek kezdenek megkopni.

Sokban változtam, mióta börtönben vagyok. 180 fokok fordulatot vettem. Sokkal jobban alkalmazkodom, befordulóbb lettem. Abból a szempontból pozitív, hogy sokkal érettebb lettem.

Amikor bebuktam, volt egy komoly párkapcsolatom. Az első fokig tartotta a kapcsolatot velem, nem hazudtam neki, de nem is mondtam el az igazat a bűncselekményről. Három évig tartott az első fok, addig kitarított. Aztán az első fok után közös megegyezéssel döntöttünk úgy, hogy nincs értelme.

Nyugodtabb vagyok úgy, hogy egyedül vagyok. A súrlódásokat nem tudom jól kezelni, jobb egyedül.

Ami az ország helyzete, ugyanaz van itt is, kicsiben. A múlt hónapban 1810 forint volt a fizetésem. Ha van, én csinálom. Nagyon nehéz ilyen kevés pénzzel. Ha csak negatívum éri az embert, akkor nehéz megőrizni a kincstári optimizmust. Ha keresnék 8-10 ezer forintot, akkor jól kijönnék. Nem dohányzom, kávézom.

Van itt egy droid. Nem ítélezhetek senki fölött, de a 3. áldozata az akkori barátnőm nagymamája volt. Megfogadtam, hogy ha találkozom ezzel az emberrel, akkor lenullázom. A barátnőm teljesen megroppant, pszichiáterhez járt, becsúszott ebbe a jósnős témába. Akkor belegendoltam, hogy ugyanezt érezhették az én áldozatom hozzátartozói.

Már egyre kevésbé tudok megújulni. Próbálok sziporkázni, de egyre nehezebb. Az igaz barátok nem tűnnek el. Öt barátom van. Van három, akiket óvoda óta ismerek, kettőt általános iskola óta. A barátaim hozzák le a szüleimet. Ez már nehezebb, mindkét szülőm nyugdíjas. Nincs pénzük, évente csak egy-kétszer tudnak lejönni. Anyuékól nem fogadok el pénzt, nem fogadok el tőlük csomagot.

Közben meg utána még pár óráig nagyon jó a látogatás. Hihetetlen eufórikus. Egy-két napig még tők jó, benne van az érzés az emberben. Aztán jön a szomorúság.

Fél éve belemerültem a versírásba, a Csillagtükörben is megjelent néhány már. Ha belemerülök a versírásba, be sem kapcsolom a tévét fél nap.

Szerintem még tíz-tizenöt évig lesz tész, utána megszűntetik, és lesz 30 év. Akkor én 57 évesen kikerülök, lesz még öt jó évem, meg öt rossz.

Most egyedül vagyok, így jó. Nem akarok zárkatársat. Senkit. Nem szeretem a feszültséget, mert nem tudom kezelni.

Amúgy kurva szar a helyzet, nem tudom magam eltartani. 720 Ft-ot kaptam az elmúlt hónapban. Siralmas. Annál rosszabb. Ide csak be vagyunk baszva, mint egy kupac szar, semmibe vagyunk véve. Ha el tudnám tartani magam, én lennék az utolsó, aki panaszkodik. Régen sokkal problémásabb gyerek voltam, de meg tudtam keresni a pénzt, és sokkal jobban éreztem magam.

Hosszú távú célokat nem tudunk kítűzni magunk elé, csak vegetálunk.

Nagyon vékony a határvonal a kettő között. Bűnelkövető vagyok, bűnöző, bűnöző életmódot folytattam. Áldozat a legkevésbé sem vagyok. Az önsajnálát az egyetlen emberi érzés, amit elutasítok. Hiszek a sorsszerűségben: minden embernek meg van írva a sorsa. Nekem ez volt. A túlélés az egyetlen, ami erőt ad.”

2012

„A nyár rosszabb itt bent. A tél az amúgy is olyan depressziós időszak. Bár kint nagyon szerettem a telet. De télen mégsem kívánczik ki annyira az ember, mint nyáron.

Elmondtam a parancsnoknak is, hogy pénzkéréshez sincsenek jó munkafeltételek meg minden. Múltkor felvetette nekem azt, hogy kimegyek (nagykörletre), és akkor kijárhatom az iskolát, mert érettségit is lehet csinálni, úgymint csak egy szakmunkásom van. És van akkor olyan, hogy tanulóbér, ami hatezer forint havonta meg ilyenek, és akkor csak tanulnom kéne kijárni, és mégiscsak egy jó helyen lennék elhelyezve, meg hétvégenként lejárhatnék focizni.

Úgy veszem észre, és lehet, hogy hülyén hangzik, de lenne kedvem tanulni. Jó, ott nem lehet főzni, meg kicsi a zárka, de nem bánkódnék miatta.

Ez a napi rutin, ami kialakult, már kezd így beleivódni a bőrömbbe, és már csukott szemmel tudom, hogy mikor mi történik meg minden, és nem akarom azt, hogy belefásuljak a

monotonitásba és eluralkodjon rajtam, mert szerintem akkor már vége van. Nem titkoltan az a végső célom, hogy kikerülhessek a nagy körletbe, kategorikusan azt mondta, hogy nem fogok tudni kimenni. De én azt nem hiszem el és nem akarom elhinni.

Nagyon nagy önfegyelemre van szükség ahhoz, hogy az ember itt megőrizze a pozitív életszemléletét.

Pillanatnyilag én is élek bele a világba és így töltöm a napjaimat. De mindig voltak célok, amit el akartam érni. Vagy sikerült, vagy nem. De mindig volt, ami motivált. Most meg motívátlan állapotban leledzek, és ezt hosszú távon nem bírom.

Már el is gondoltam, hogy elüldögélek és könyveket böngészek, és akkor ráfeküdnék az érettségire. Lenne matek, történelem, magyar, fizika, az nincs. Ha egy évvel ezelőtt kérdezték volna, hogy tanulnék-e, akkor biztosan nemet mondok. Akkor nem érdekelt ez a dolog, most meg motivál.

Ha hosszú távon gondolkodok, akkor, ha húsz év múlva jó lesz. Az időből kitelik, meg megnéznék, hogy ez mit csinált a börtönben: hú, az első 6-7 évében csinálta a marhaságokat, volt fegyelmije, meg minden, de utána megjött az esze, iskola, főiskola, akkor gondolkodjunk csak, na hátha érdemes arra, hogy kapjon még egy lehetőséget. Szóval én ilyenekben gondolkodom. Az, hogy éljek csak egyik napról a másikra, mint egy zombi, azt nem, és akkor rájöttem, hogy hosszú távon kell gondolkodnom, de ehhez az kell, hogy partner legyen benne a vezetőség is. Akkor, ha én akarom és ők nem, akkor én tehetek bármit.

Abban az esetben, ha nem kapok lehetőséget, akkor tényleg be fogok kattanni.

Én szoktam önvizsgálatot tartani, nekem rendszeresen át kell nézni a viselt dolgaimat, meg párhuzamot vonok, hogy milyen úton haladok, meg ilyenek. Szerintem jó úton haladok, ahhoz képest, amilyen úton haladtam, amikor hazajöttem a légióból, és tudtam, hogy hova fog vezetni, mégse tettem ellene, valamilyen szinten kerestem a bajt – mondhatom ezt. Ha azt az életet nézzük, amit én éltem kint, akkor ez törvényszerű, hogy előbb-utóbb itt kötök ki. Sokat gondolkodtam, hogy mért is nem buktam meg a kicsivel, akkor már el is felejtethném, de ezen már nem rágódok, mert felesleges. Amikor én ezt a dolgot helyreraktam magamban, utána itt megindult a lélekfejlődésem.

26-an vagyunk egy osztályban, ebből hatan szeretnék érettségizni, ebből is látszik, hogy az emberek abszolút motívátlanok. Tizedikes vagyok. A parancsnok úrnál le kellett tennem a személyes garanciát, vállalom a felelősséget, nem lesz probléma. Ha valaki két vagy három évvel ezelőtt azt mondja, hogy kimegyek egy ilyen előadásra, ahol a Pilinszky János műveiből egy előadást fognak tartani, azt még most is kiröhögöm. Kimentem, kettő színész volt, az egyik elszavalt egy verset, a következő pedig ugyanezt a verset gitárjátékkal kísért dalos formában előadta. Lenyűgöző volt. Nem tudom, de olyan érzéseket váltott ki belőlem, amit itt a börtönben még nem éltem át.

Kapok az iskoláért pénzt. Ez is egy mozgatórugója, hogy visszanyertem az önbecsülésemet. Most simán be tudom osztani a pénzt. Oké, 8400 forintot kapok a sulióért, nem olyan nagy összeg, de ami kell, azt meg tudom venni. Egy szenvedélyem van, a tea. Hallom az iskolába, hogy sokan panaszkodnak, hogy nagyon kevés ez a pénz, de azt hozzá kell tennem, hogy azok dohányoznak, meg kávéznak, meg minden, és azért ezek az élvezeti cikkek ugye megnyomják a büdzsét.

Most éppen készítettem magamnak egy kis számadást karácsonyra, kezdtem írni a képeslapokat, 12 helyre kell írnom és 100 forint a bélyeg, veszek képeslapot mindenkinek a jobbikból,

tök nagy részét felemészti a költségvetésemnek ez. De ez inkább édes teher, minden évben számadást készítek ezzel a karácsonyi dologgal.

Ha az ember unatkozik, teljesen mindegy, hogy mit csinál, mert pozitív hatása van a munkának.

Hú, most tanulmányi verseny van, azon veszek részt. Szomorú leszek, ha nem én leszek a legjobb. Ezt is az igazgatónő plántálta rám, mert azt mondta, hogy önként jelentkezőket vár, tanulmányi versenyre.”

2013

„Én úgy voltam vele, hogy amikor lejöttem, akkor úgy hittem, hogy egy fél évet itt leszek, aztán látják, hogy normális vagyok, kiraknak. Aztán itt vagyok már 8 hónapja, és nincs fogalmam, hogy egyáltalán kitesznek-e. Ez a hülye rács is, ekkora lélettérben nem tudok kinyújtózni, nem tudok edzeni, nem tudok fekvőtámaszt csinálni, ugrálni. Látom a többieket, akiket ismerek a suliból, és tudom, hogy mentalitásban sokkal nagyobb gondok vannak, mint nekem, mégis ott vannak. Én, normális, meg itt vagyok. Szeretnék továbbtanulni. Sok választásom nincs, van a teológia, de én azt nem igazán akarom. Inkább könyvtári területre, mert a könyveket szeretem, a betűkkel nagyobb barátságban vagyok, mint a számokkal.

Egyre jobban hiányzik a társaság, társasági ember voltam világeletemben, rengeteg haverom volt, én soha nem volt, hogy otthon ültem és tévét néztem. Amikor kint az iskolában szünetekbe kimegyek beszélgetni a folyosóra, az tök jó.

Még ugye van két évem, hogy meglegyen az érettségi, és ha nem engednek továbbmenni, akkor megint egy légüres térbe kerülök. Nem akarok csak élő halott, zombi lenni, főleg, ha elvesztem az iskolát, dolgozni nem tudok, akkor mi van? Önképzés az lehetne, de az nem ugyanaz.

Van, hogy bevillannak képek, pl. amikor egy régi cselekmény beugrik, megütöttem valakit, vagy megszúrtam, normális állapotban, mekkora hülye voltam, és ilyenkor meg tudom magyarázni magamnak, hogy ez nem is volt akkora hülyeség. Nekem még csiszolódnom kell.

Második legjobb lettem az iskolában. 4,81 lett az átlagom, az elsőnek egy négyese lett, nekem meg kettő. Amikor a Kiszely parancsnok úr elment, azt mondta nekem, hogy ha jó lesz a tanulmányi eredményed, akkor mész kifele, én meg beleéltem magam, hogy ha vége lesz az évnek, kikerülök. Aztán jött az új parancsnok, és azt mondta, hogy még meg kell ismernem a körletet, úgyhogy maga még egy évig biztos itt marad. Akkor ettől egy kicsit összeroppantam.

Most egy kicsit hullámvölgybe vagyok. Kezdek besokallni itt a körleten, aztán ez határozza meg a mindennapjaimat. Szerintem beleestem a 22-es csapdájába. Megszivattak. A múltkor volt egy nagyobb mélypontom. Az osztályvezető mondta, hogy nem is tervezik a kihelyezésemet, és ott leesett, hogy ne is várjam. Most megvárom a félévet, jó lesz a bizonyítványom, aztán megkeresem a parancsnokhelyettes urat, ha azt mondja, hogy megkapom a lehetőséget, kikerülhetek, akkor jó, ha nem, akkor megcsinálom a tüzet, és visznek egy másik börtönbe. Agyonütök valakit, mondjuk a Sipőczöt, nem kár érte.

Itt vagyok másfél éve, és semmi hajlandóságot nem látok. Én már olyan stádiumba vagyok, hogy minden mindegy. Inkább annyira unom már, hogy hihetetlen. Állandóan be vagyok zárva.

Tanulószobára is tök jó lenne kijárni. Néztem a Képűjságon, hogy most lesznek karácsonyi vetélkedők, meg lesz pókerverseny, kiadtam a kérelmem, de innen nem lehet kimenni. Ami nekem épülésül szolgálna, azt nem lehet, nem lehet. Így benne vagyok valami vákuumba. Így

nem látom a megoldást, hogy hova tudnék fordulni. Ha azt mondják, van itt még egy évem, akkor veszek egy nagy levegőt, katona voltam, előveszem azt a mentalitást, igaz, nehezemre esik, de akkor látnám a végét. De nem mondanak semmit, hanem egyelőre, egyelőre... Ez a bizonytalanság megőrjít. Ezt nem tudom kezelni.

A parancsnokhelyettes úr is azt tartja, hogy még az álarcot nem vettem le. Mondom, 2007 óta itt vagyok, én nem hordok álarcot. Ez vagyok én. Nem, maga nem ilyen, maga sokkal veszélyesebb.

Volt a tanulmányi verseny, országos szinten. Megnyertem. Kaptunk néhány ezer forint jutalmat, mondjam meg, hogy mit akarok? Szeretnék egy Varró Dánielt, egy könyvet tőle, és ezt tegnap megkaptam. Még van, hogy a tanárnő kér tőlem segítséget, hogy a többieknek magyarázzam el.

A célom az, hogy apránként kikerüljek a nagykorletre. Én mindent megteszek, csak ha már ez is kevés, akkor nincs előttem perspektíva. Ha végzek az iskolával, mit csinálók? Ha egyévente kapok egy kis dobozhajtogatást, abba beleőrülök, abból nem élek meg, de azt mondják, az egy terápiás munka, de nálam pont az ellenkezőjét váltja ki. Én biztos vagyok abban, hogy nemcsak a Csillag börtönnek, hanem a magyar igazságszolgáltatásnak sincs koncepciója arra, hogy mit kezdjenek a tézsesekkel. Mit várnak akkor tőlem?"

2014

„Amikor bemegyek a zárkába, olyan világvége-hangulat fog el. Jött a nevelő úr, mondtam neki, hogy tőlem ne számítson együttműködésre, mert nem fogom csinálni. Volt olyan hétvégém, amikor kilenc szó hangzott el a zárkában, abból hetet én mondtam.

Ha bekerülök egy olyan zárkába, ahol jó a közösség, és tudom magam exponálni, tudok beszélgetni, kártyázni, röhögni, ne adj Isten együtt kajálni, tehát ott, ahol élet van. Én megtalálnám a lehetőségeket, de itt, ahol mindenki csak individuumként kezeli magát, itt nem. Ez itt nem pálya.

Nem akarok más börtönbe menni. Még egyszer nem csinálom ezt végig. Megismerjenek az örök, elfogadjanak, én elfogadjam az új öröket, hogy melyiknek mi a heppje, én nem fogok még egyszer bohócot csinálni magamból, inkább bedobom a kulcsot. Így is a saját értékrendemen belül nagyon leadtam. Én nem is ismerem magamra.

Elkezdtem jární színjátászó körbe, megengedték. Ahova lehetett, mindenhova jelentkeztem, hogy ne legyek a zárkában.”

2015

„Végre úgy alakult, hogy fölszabadult egy hely abban a zárkában, ahol van az összes haverom, aztán végre azt mondták, hogy mehetek. Észre se veszem, hogy elmegy egy nap. Az egyik srácnak angolul segíték, a másiknak franciául, úgy elmegy az idő, hogy nincs időnk semmire. Komolyan, én nem hittem el, hogy időhiányban leszek. Amikor délután fölmegegyek az iskolába, lejövök, és még ezt kéne megcsinálni, meg azt, és kapkodnom kell, hihetetlen, de nagyon jó.

Most kitzúztam magamnak a főiskolát. Ez az én életfelfogásommal szöges ellentétben áll, már ez a teológiai. Azzal győztem meg magam, hogy a német nyelv az jó, a némettanár jó, és a nyelvvizsga kell majd a végzettséghez, mondjuk, nekem van egy francia, de ha ingyen kitudok egy német nyelvvizsgát, az nem rossz. Most nyáron megcsinálom az angol nyelvvizsgát is. Így lesz egy kis ösztöndíjam, meg még tanulok is mellette, aztán a végén okostojás lesz belőlem.

Az iskolához való hozzáállásom nekem is megváltozott, mert nálam nagyobb link meg iskolakerülő nem sok volt, szerintem. Most meg rendesen szeretek suliba járni. Már szeretném ezt a szakápolóit is, meg tök jó dolgokat tanulnak.

Bízom benne, hogy eltörlik a tést, ha nem bíznék, most nem ülnék itt, de azt tudom, hogy kormányváltásra mindenképp szükség lenne.

A hagyományos emberi értékek itt a börtönbe, azok így háttérbe szorulnak. Ebbe én is belejöttem, egyre jobb vagyok ebben, úgy érzem. Erre van szükség a mindennapi életben. Kell alakoskodni. Nem szeretem, de enélkül nem lehet boldogulni.

Ki tudja, hol tartanék a kinti életemben? Megpróbáltam beleképzelni magam az apaszerepbe is. Nagyon hülye gondolataim jöttek tőle, félnék megfogni egy kisgyereket.

Nagyon jó a nagyzárka. Nincsen időm semmire. Mindig valamit csinálunk. Vagy tornázunk, vagy beszélgetünk, néha pókerezünk, olvasok. És megy az idő. Jól érzem magam. Kicsit faramucin hangzik itt a börtönben, de tényleg így van.

Jó volt az érettségi, a magyar toronymagasan enyém lett a legjobb. Már csak a főiskolától rettegek.

Most szépen itt beilleszkedtem, úgy érzem, hogy a nevelő is elfogadott magának, bár szerintem az elején nem nagyon örült neki, hogy oda kerültem. Sőt már odáig is eljutottam, hogy van egy 4-5 fős brigád, akikkel szerdánként kivisznek minket az épület mögé gazt kapálni, meg szedni, meg ilyenek, és most bekerültem én is ebbe a csapatba.

Nem fogom azt mondani, hogy kimennék az utcára, és ott elkapálgatnék. Nem, azt nem tudnám elképzelni, akárki álljon mellettem, akármilyen felszereléssel. Nem maradnék ott, az biztos, de ezt meg vállalom, ugyanakkor azt nem vállalom, hogy terveket szövögessek, hogy jutok ki a börtönből.

Többször olyan gondolataim is jönnek, hogy nekem még van dolgom odakint, meg biztos van 1-2 jó évem még. Mindenkinek vannak rosszabb pillanatai. Én úgy érzem, hogy nagyon ki-egyensúlyozott vagyok.

Részt vettem egy novellairó pályázaton is.

A telefon is jó, de ez a szemét telefon nagyon drága, nincsen rá keret, meg valahogy levélben jobban ki tudom fejezni magam. Több időm van átgondolni dolgokat, ezért is tudom jobban kifejezni magam.

Elkezdtem a főiskolát. De ez nagyon messze áll tőlem. Van egy óránk, a bevezetés a teológiába, egy pap tartja, az valami... úgy kell kezdeni, hogy imádkozunk, meg úgy is fejezzük be. Én nem tudom magamévá tenni. Azt mondom, hogy van 10 tantárgyunk, abból hármat szeretek, a többit meg csinálom, mert muszáj. Van a latin is.

Peti barátom nincs itthon, ha nem vezet egy hónapban vagy 20 ezer km-t, egyet se. Nem tudok vele beszélni, ki fogom teríteni a lapjaimat, ha bejönnek, meg fogom mondani, hogy nekem szükségem van arra, hogy tudjunk beszélgetni, de nem tudom elképzelni, hogy az ő fejükbe mi járhat. Azért az ő életükből is kiestem vagy 14 éve, és el is gondoltam, hogy mi lenne fordított helyzetben. Nem tudom, hogy ez most barátság, vagy mi, ez a kapcsolat közöttünk, mert barátság az, amikor az emberek bizonyos időt egymás társaságában töltenek, az meg már ugye nincs meg. Biztos iszonyú lesz, ha netán azt mondják, hogy jó, akkor felejtjük el egymást. Nekem lassan az elviselhetetlen kategóriába tartozik, mert egy csomó mindenről dumálnék velük, és egyszerűen nincsen rá lehetőségem. Minden egyes apró jel, egy ilyen

kapcsolat elszakad, akkor mintha egy kötelet elválnék a külvilághoz. Nagyon kevés szál van, amit tényleg érzek, hogy még tart. Kevés szál van, amibe még belekapaszkodhatok.

Volt már olyan gondolatom is, hogy mindenkit lehúzok a kapcsolattartóról, aztán csak élek itt a börtönben. Azt fogom észrevenni, hogy intézményfüggő leszek, nincsen tapadási pontom a külvilághoz, olyan, mintha csak egy bútor lennék a börtönben. Nagyon remélem, hogy ez nem fog így állandósulni, mert akkor nem is tudom, mi lesz. Olyan leszek, mint akik már itt vannak vagy 30 éve, mint a zárkatársam, a Hangya, ő festő, neki minden egyes szava, gondolata a börtönben töltött időről van. Nincs olyan témája, hogy milyen a kinti élet, mi számít, mi szép, csak a börtönbe ez vagy az történt, csak ez tölti ki a napját.

Nekem nincs életem, és ezért elmondok 1-2 vicces dolgot. Az élet biztos nem ez, amit én most csinállok. Nekem az élethez egy csomó olyan társul, ami a börtönben nincsen meg. A barátság, a kötődés, a szórakozás, egy csomó minden, ami kitölti az életemet, amivel tudok foglalkozni, amire időt tudok szánni. Keresem a helyemet.”

2016

„Nálam semmi újdonság nincs, de nyomaszt a főiskola. Hogy miről tanulok, azonosulni nem tudok vele, de van egy tanár, az tök normális, szoktam vele beszélgetni, azt mondta, hogy lehet ezt úgy is csinálni, ha az ember nem azonosul vele. Nem muszáj mindenkinek kereszténynek lennie, ha ezt akarja, akkor csak tanulja. Tény, hogy sokkal könnyebb, aztán úgy döntöttem, hogy végigcsinálom, ha egyszer elkezdtem.

Már 12 éve vagyok a börtönben. A hosszú idő alatt rájöttem, hogy a kiszámítható dolgok, azok stabilak, azokra lehet építeni valamit, és ha az egyszer csak megszűnik, akkor egy légüres térbe kerülök, azt nem tudom, mi van velem. Ez mindig frusztráló volt.

Már rájöttem, hogy nagyon sok mindent letagadok magam előtt. Már egyre kevesebb van, de még mindig van, tudatosan tompítom ezeket a dolgokat, a hozzátartozókkal kapcsolatos rossz érzéseket.

Ezek a barátságok, amit a börtönbe kötök, más. Van olyan, akit már barátnak tekintek, itt nincsenek olyan gyökerek, amik az életből táplálkoznak, ez megint egy másik történet.

Én most már azon veszem észre magam, hogy így, ahogy az ember megy az ítéletébe egyre hátrább, hátrább, a kapcsolatok, így a szőlőről a hajtásokat vágja le az ember, vagy tudatosan, vagy csak így leszakadnak, nem tudom. Tényleg olyan úton járok, ami tök sötét előttem, aztán nincs egy ilyen lámpa, ami felvillan valahol.

Most nem tudom fenntartani magamat, és az kardinális kérdés, hogy miből él, meg hogy él meg egyik napról a másikra. Ha lenne havi bevétel, amire tudnék mindig támaszkodni, kis építőkocka lenne, amire tudnék anyagilag támaszkodni, mert ha az ember anyagilag biztonságban van valamennyire, akkor utána már jobban tudnék fókuszálni más dolgokra is.

Ez is olyan helyzet, ami megoldásra vár, aztán majd meglátjuk, valamit ki kell találnom rá.

A külvilággal való kapcsolatom már csak a kapcsolattartás, ha az nincs, akkor börtön-állampolgárrá válok. Nem akarok az lenni. Én itt élek, de még mindig az érdeklődésem homlokterében az van, hogy valamennyi idő múlva csak kikerülök. Nem tudom elengedni az ehhez való ragaszkodást, és ahhoz, hogy ez bennem legyen, kell, hogy legyen kapcsolódási pontom a külvilághoz.

Mi ebben a zárkában meg úgy vagyunk, hogy tényleg jóban van mindenki mindenkivel, és úgy is néz ki, hogy jó pár évig ez így is marad. Egy srác van, aki megy el az év végén. Ha elmegy, találnom kell valakit, és ezen látom az idő múlását, hogy mindig kikopik mellőlem valaki.

Megyünk majd Budapestre is, a színhátszó körrel, szinte hihetetlen. A csoportnak összesen, és 9-en voltunk a csoportba fellépők, 175 éve van, engem nem számoltunk. Olyan emberek jöttek össze ebben a darabban, akiknek a felével nem is mentem volna egy légtérbe, most meg haverok vagyunk, beszélgetünk, meg minden. És megnyertük a versenyt. Már hosszú ideje nem volt ilyen jó élményem.

Azért sokat számít, ha valakivel meg lehet beszélni, és látom, hogy őszintén meghallgatja a problémámat, próbál segíteni, de inkább ezeket a dolgokat megtartom. Nem akarom, de nem szégyellem, lehet, hogy azért, mert úgy érzem, hogy sebezhetővé válok, nem is tudom, de olyan gyengének érzem magam, mikor ezekről a dolgokról beszélek.

Most tényleg azt mondom, hogy minden rendben van. Most jó a zárka, jó az iskola, jó minden, kíváncsi vagyok, meddig marad így. Megtanulja az ember itt a börtönbe, hogy ha jól érzi magát, mindig történik valami, és ezt összerombolja.

Sokat segíték az iskolaigazgatónak is. Én szeretem azt a közeget, ami ott van.

Jól elvagyunk, tudom, ez olyan hülyén hangzik, hogy az ember pozitívan elvan itt a börtönben, de itt kell élnem.

Annak idején tőlem sem állt volna messze, hogy mondok bármit, és közben áldozatként állítom be magam, de már tök más oldalról látom ezt a dolgot.

Megbántam-e, hogy embert öltem? Magát a tényt, azt, hogy megöltem egy embert, azt így nem, magát azt, hogy megcsináltam, azt bánom, de csak magam miatt. Hogy egy ember életét elvettem, azt már nagyon régen elfogadtam én. Az, hogy valaki képes-e embert ölni, tudatosan, előre kitervelten, az szerintem egy életpálya. Valami olyan dolog történik vele, ami folytán eljut arra a pontra, hogy őt már ez nem érdekli. Én sem úgy születtem, hogy meg tudtam volna ölni valakit, csak úgy alakult az életem, úgy alakítottam, ... előtte voltam katona... Nem ez volt az első emberölésem, de más az, hogy az embernek ez a feladata, meg más, amikor anyagi haszon-szerzés folytán és mindenféle lelkiismeret-furdalás nélkül megöl egy embert. Abból az aspektusból az volt az első, hogy megölök valakit azért, hogy elvegyem a pénzét.

Ha én megtettem volna a beismerő vallomást, akkor nekem ott mindent el kellett volna mondanom, az egész történetet. Most már tudom, hogy logikus lépés lett volna. Kaptam egy ki-rendelt ügyvédet. Ha elmondta volna, hogy nézze, Áron, ezek a tények, ha maga kiáll és elmondja, lehet, hogy kap 30 évet, ha nem akkor, meg fog dögleni a börtönben, akkor más lett volna. Elrontottam ezt az egészet. Azt már régóta tudom, hogy elrontottam, amikor megcsináltam a bűncselekményt, azt nagyon elcsesztem. De magát ezt a tárgyalási procedúrát is. Az utolsó pillanatig reménykedtem benne, hogy ezt megúszom, nem is tudom, mit reméltem? Struccpolitika, vagy nem tudom, mi volt.

Azt mondtam volna, bírónő, tényleg, megcsináltam, oké, katona voltam, hülyeséget csináltam, embert öltem, megbántam, megpróbálok megváltozni, akkor oké, adok neki még egy esélyt, bumm 30 év. 17 évem volna hátra.

Én ebből soha nem csináltam titkot, hogy én nem akarok a börtönben meghalni. Próbálok úgy is élni, hogy ha mégis lesz egy felülvizsgálat, akkor odakerülök a sztorival, hogy na, nézzük meg, hogy ez az ember kiengedhető-e, akkor igenis az legyen, hogy ez az ember megkaphatja az esélyt. Én ennél többet nem tudok tenni.

Ez egy olyan gyökér egy ítéletfajta. Nincs értelme. Az ember bekerül a börtönbe, és várja, hogy meghaljon, mert azt várjuk most, ha kisarkítom a dolgokat. Arra várok, hogy meghaljak. Nem látom, hogy mi motiválna engem arra, hogy nekem jó magaviseletem legyen, együttműködő legyek. Azt se látom, hogy a bv-nek mi jó ebben. Ők most kitűzték a zászlajukra, hogy reintegráció, a tézsesek esetében mit tűznek a zászlójukra? Lehetne erről cinikus meg vitriolos hangvételű dolgokat irkálni, meg minden, de ha lenne is, aki elolvasná, akkor sincsen értelme, míg a közvélemény ezt támogatja.”

2017

„Tök jól vagyok mostanában, mert dolgozó lettem. Itt az iskolában. Az adminisztrációban segíték számolgatni a tanárnőnek, ha valami órát kell összeírni, hogy ő be tudja írni a naplóba, vagy a jegyeket segítem neki korrigálni, vagy segíték korrepetálni, csinálunk tanulócsoportot, és azoknak tartok korrepetálást. Ha vannak tanulmányi versenyek, azt is én szervezem. Szoktunk szellemi vetélkedőket tartani fenn a kultúrhelyiségben. Nem is tudom elmondani, hogy milyen jó.”

Egy idő után az embernek már részévé válik a börtön, meg a zajai, meg minden, ami ezzel jár. Az is furcsa, hogy kialakul az emberben egy belső radar, kinyílik egy zárka a folyosón, és 1-2 ajtó eltéréssel meg tudom mondani, hogy melyik nyílt ki. Az is, mikor csöngetnek, hogy váltás van, akkor tudni fogod, hogy kb. 5 percen belül oda fognak érni, akkor fogod kapkodni a ruhát, ezek az embernek olyan napi rutinnal beleivódnak a zsigereibe. Amikor nem dolgoztam, tudtam, hogy most van másfél óráam, akkor tornázok egyet, megjöttek, akkor elmentem fürdeni, most megint van másfél óráam, míg hozzák az ebédet, akkor megint csinálom valamit. Úgyhogy ezeket be lehet osztani, meg fel lehet ismerni.

És azt veszem észre, hogy megyek fölfelé. Most meg volt a vizsgaidőszak, egész jól sikerültek a vizsgáim. Nem azt mondom, hogy most már vallásos vagyok, de kezdem érezni, hogy ez jó, megszerettem a teológiatanulást.

Hogy milyen lennék kint, ez az, amire nem tudok válaszolni, de ha van 1-2 szabad óráam, ezen szoktam gondolkodni.

Most eldöntöttem, hogy ezt a versírást visszahozom az életembe, mert jó érzés csinálni. Dolgozok is vele, meg egy kicsit a logikámat is fejlesztem, a szókinccsemet is, úgyhogy ezek jó dolgok. Már azon is gondolkoztam, hogy írok egy könyvet.

Ha valaki programokon vesz részt, meg leköti magát, teljes életet él, azzal foglalkozik, amit szeret, meg amit lehet itt, a börtönben csinálni, akkor az abszolút nem tűnik úgy az embernek, hogy én egy kemény fegyházban vagyok, és milyen rossz itt. Van jó zárkám, van jó munkahelelyem, jól érzem magam úgy egész nap, nem fordul meg a fejembe, hogy legyen valamilyen tiltott tárgyam, vagy üzleteljek valamivel, mert így az anyagi része is rendezve van az életemnek, nem vagyok rászorulva, és szeretem, ami a legfontosabb, hogy a hivatásos állomány se gondolja rólam, hogy akár én foglalkoznék ilyenekkel. Nekem az nagyon sokat számít, hogy nem gondolják az ellenkezőjét, mert csinálhatok én akármit, meg is gebedhetek, ha őnekik megvan a fejükben az a fix idea, hogy ez nem valódi.

Csinálunk egy új színdarabot, most azon melózunk. Most nyárra ez lesz a kultúrmisszióm.

Én is észreveszem, hogy máshogy állok a dolgokhoz, nem feltétlen mindig meg mindenben, de valamiben változtam. Már csak az a kérdés, hogy a változás mennyire végleges, mert lehet,

hogy tudna olyan történni, hogy visszajönne a régi beidegződéseim. Egy katasztrófahelyzetre egy 'normális' ember is máshogy reagál.

Az igazgatónőt nagyon régóta ismerem, és közel vagyok hozzá, de ugyanakkor meg tudom, hogy mit lehet, mit nem lehet. Az, hogy én járok vagy elindultam ezen az úton, nagy részben neki is köszönhető. Mikor kimentem az iskolába, ő kezdett el velem foglalkozni, és ennek már lassan öt éve. Azóta folyamatosan ott van nekem, ha van valami probléma, inkább vele beszéltem meg, és ha olyan volt, ő próbált segíteni.

Rossz hír van bőven. A munkahelyem kútba esett, megfosztottak tőle, de lejárok ugyanúgy az iskolába, a teológia két nap egy héten, a másik meg egy szociális szakmát adó képzés, heti négy nap. Az nagyon jó, nekem tetszik.

Tényleg minden platformot arra használnak föl, hogy kizsigereljék a fogvatartottakat.

Járőr a sivatagban a szindarab címe, amin most dolgozunk a színjátszó körben. Nyáron kezdtük, már volt kettő előadás, voltak hallgatók is, meg egy szolid harminc fogvatartott előtt is. Nagy sikere volt. A legjobb, ami történt velem, a színjátszás.”

2018

„Tészes vagyok, életfogytot ülök, próbálok megélni a mindennapjaimat, próbálok lekötni magam, tornázok, sportolok, suliba járok, és ezek segítenek abban, hogy ne foglalkozzak ezzel, hogy tényleges életfogytos vagyok, mert hogyha ezen törném az agyam, akkor az megmérgezné az életemet.

Amióta ugye leváltottak a munkahelyről, azóta voltam kétszer felülvizsgálaton, egyszer nem mondtak semmit, másodszor meg azt mondták, hogy még sokat kell bizonyítanom. Mondtam, hogy osztályvezető úr, évek óta ezt csinálom, de nem látom, hogy miben tudnék javulni, most már tényleg elengedtem mindent, ha most ugrálok, azzal nem változik semmi.

Visszafele nem fogok fejlődni, az biztos, hacsak nem történik valami komolyabb krízis az életemben, ami kiváltja, de azt sem látom, hogy tudna olyan történni.

Rejtő, ez volt már a második szindarabunk, mind a kétszer ilyen Rejtő-bohózatot írtunk át egy kicsit, hogy ugye a női szereplőket kiirttuk belőle meg végén a csavart, kicsit adoptáltuk a mi élethelyzetünkre. Ilyen bohózat volt, szerintem nagyon jó volt. Mi lubickoltunk benne, élveztük, olyan furcsa volt, ahogy előadtuk a szindarabot, hogy ez egy teljesen más miliő, mint a börtön.

Én nem gondoltam volna, hogy bármit is össze tudok hozni, aztán mégis kétszer sikerült jól, az igazgatónővel közösen. Nekem olyan ő, mintha az anyám lenne, ez nagyon sokat számít. Igazi támasz. El sem tudom képzelni, mi lett volna nélküle, ha nem kezdek el iskolába járni, és ő nem lett volna az életemben. A reintegráció szerintem itt működik. Kap valami értéket innen a rab.

Volt családi beszélőm. Kis szobaasztal, nevelőnő volt ott velünk, kiült oda kívülre, nyugodtan beszélgessenek, lehetett kezét fogni, ölelgetni, puszkilkodni... Hát nem tudom elmondani, nagyon jó volt. Tényleg nem tudom elmondani...

Mindig vannak apró, pici problémák, amiket meg kell tanulni leküzdeni, de pillanatnyilag így... ha azt mondanák, hogy az ítéletem végéig így fog telni a mindennapom, akkor már most aláírnám a szerződést. Úgyhogy furcsa kimondani, de azért a börtönben is lehet találni örömöket.

Baráti kapcsolatok kialakulnak, és azok majd mennek el mellőlem... Ilyenkor mindig kicsit összetörik bennem valami... Van egy barátom, most szabadult, előtte beszélgettünk. Úgy érzem, hogy neki sikerülni fog.

Megvan franciából a nyelvvizsgám, de itt a lehetőség, most megcsinálom az angolt.

Nem gondoltam, hogy ez lesz. Amikor kimentem Franciaországba a Légióba, akkor tényleg nem volt jövőképem, semmi, most meg már annyi mindent fel tudok sorolni, mennyi mindenem keresztülmentem, mennyi minden fokozatot meg tudást felhalmoztam, hogy ha most kéne kimennem az életbe, biztos egy csomó mindent tudnék kezdeni magammal... Csak ilyenkor meg előjön az éremnek a negatív oldala, hogy fenébe, miért most! Ezek a rossz pillanatok, tényleg csak 1-2 pillanat. Nem merengek el rajta hosszan, de azért néha előjön.... tehát vannak nekem is nehéz napjaim.

Jó lenne kifele is orientálódni, nem mindig az, hogy itt bent mi van, meg itt milyen az élet, meg minden, mert itt tényleg akkor lehet, hogy előjön az, hogy csak ez a világ létezik. És azt nagyon nem akarom. Van egy zárkatársam, ő már huszadik éve van bent, semmi kapcsolat-tartása nincs, úgy hívjuk egymás között, hogy savanyúcukor. Én, amióta együtt lakom vele, pozitív megszólalást nem hallottam, és én nem akarok olyan lenni. Ezt el akarom kerülni, de ahhoz az kellene, hogy új impulzusok érjenek.

December eleje volt, egy szerdai nap. Felmentünk, és ment a hippy, átnézték a cuccomat, semmi probléma nem volt, de tényleg mi lett volna, semmi... törekszem, hogy ne legyen probléma. Behívtak, a zárkafelelős én vagyok, szedje össze a cuccát, elkülönítjük. Akkor bevittek oda a fürdőbe, kérdezték, hogy kié a telefon. Mondtam, hogy nem tudom. Mondták, hogy nem én kellek, nekik az kell, aki behozza ezeket a telefonokat, de nem tudtam neki mást mondani, amit eddig elmondtam, hogy nem tudom, hogy kié az a telefon. És utána elkezdődött ez a fogdatörténet, ott voltam lent 8 napig. Nem tudtam napirendre térni a dolog fölött. Én vissza akarok menni azok az emberek közé, akikkel együtt éltem, és kivéve azt a gyereket, akinek ezt köszönhetem. Mindenki visszakerült a zárkájába, élik a világukat az emberek, én meg itt vagyok. Én meg, én meg gatyá... összeroppantam, kész. Szét tudnék robbanni. Igazságtalannak érzem ezt az egész történetet. Holott én eldöntöttem, hogy én nem akarok ebben a rohadt börtönben meghalni... (sír) Nem látok előre egy centit se... Most úgy érzem, mintha el akarnának nyomni, megfojtani... Elértem a mélypontra... ennél lejjebb már nem tudok menni... soha ilyen gondolat még nem fogalmazódott meg bennem.

Már elég régóta melózom azon, hogy rendben legyen minden, és semmilyen szinten ne legyen támadható felület, meg hogy ne csak egy képet alkossak magamról... Én mindent megteszek, hogy ne fulladjak meg.

[...] Ha azoknak hazudok, akik bíznak bennem, az igazgatónőnek és neked, akkor minek élek. Akkor nem nektek hazudok, hanem magamnak.

Amikor már mindent odateszek ennek a célnak az érdekében, és még az sem elég, akkor előjönnek a kételyek... hogy még mit kell, hogy még mit kell megtenni?"

2019

„Beraktak egy másik zárkába, én azóta ott vagyok, aztán most már egyre jobban érik bennem az elhatározás, hogy elköltözzek onnan, mert volt egy srác, aki most szabadult... Most megint fog szabadulni egy másik 13 nap múlva... Ez a gyerek, aki most fog szabadulni, már leülte az életét, már nem tudom, hányszor volt börtönben... huszonpár évet ült összesen, ilyen

nyolcszor vagy kilencszer, aztán tudom, hogy nem lesz egy év megint, és bent lesz... Ezeket nehéz lenyelni. Hogy ezek még hány esélyt kapnak. Nekem meg elsőre tész, nem kaptam több esélyt. Sok van ilyen. Röhögnek, elvannak, élik a világukat itt bent, tesznek mindenre, kimennek, és ugyanezt csinálják, aztán megint bejönnek. A másik, aki olyan, mint én, bejött durván nagy ítélettel. Minden napomat úgy teszem össze, hogy ne legyen probléma legyen, annál inkább próbálnak nyomni a víz alá, néha azt érzem. Mit tudok még csinálni?

Nem látom azt, hogy miben tudnék javulni vagy változni, hogy végre azt mondják, hogy hát, hogy ez tényleg nem egy aljas szemét...

Sokáig nem jött bennem elő ez az önostorozás, hogy mit csináltál, te hülye, marha, meg minden, na de most az utóbbi időben egyre többet gondolkozok ezen, tényleg nagy baromságot csináltam. És nem magam miatt, hogy tényleges életfogytot ülök, hanem hogy ez alatt az idő alatt hányszor, akár hányszor kapcsolatba kerülök a családtagjaimmal, bennük biztos, hogy felmerül. Húú, a gyerek bent van a börtönbe, húúú... ha még mindig, húúú, ha még mindig. És nem hiszem, hogy ez nekik boldog pillanatot okoz. Mindig az van bennem, hogy többet ártok nekik, mint használok. Nem épít. Fájdalmat okoz.

Tehát én itt ezt már rég elkúrtam, az egészszet, ez tény.

Belegondolok, mit lett volna, hogyha azt mondja a bíró, hogy harminc év... túl lennék a felén már. Most meddig szenvedjek, míg meg nem halok? És ők?... Ez így nehéz, ez a része nagyon nehéz...

Tanulgatok, csinálom a főiskolát, aztán most már elkezdtem írni a szakdolgozatomat is, bűnbocsánat lesz a témám. A pszichológiai részét is élveztem, meg a filozófiát.

A főbb irányvonal ugyanaz az életben is, hogy valamit teszel, azért megkapod a büntetést, azért bűnhődni fogsz, és a végén, hogyha végigjárod a megfelelő utat, akkor majd akkor lesz a bűnbocsánat. Meg nyelvvizsgálom. Jövőre a francia felsőfokot is meg akarom próbálni.

A helyhiány meghatározza, és az, hogy olyan embereket tesznek össze, akinek van 30–40 éve, azokkal, akik szabadulnak 2-3 év múlva, ez olyan konfliktusforrás, olyan brutális nagy veszélyforrás, hogy annál nagyobbat nem tudok elképzelni. Teljesen más a fontos ezeknek az embereknek. Ki akarja hallani a másik ember szájából, hogy úgyse tudod leülni... hát miért nem azt mondja, hogy legyél öngyilkos?

Ha azt nézem, hogy mennyire voltam anno hirtelen haragú, és nem mindig tudtam ezt kontrollálni, akkor azt gondolom, lehet, hogy újságcikk lett volna belőlem, ez is előfordulhatott volna, mert tudom, hogy voltak olyan pillanataim az életemnek, meg a személyiségemnek van egy olyan oldala, amit most már nagyon régen nem tapasztaltam, de van bennem egy olyan rész, ami biztos, hogy ha elengedném szabadjára, akkor csúnya munkát tudna végezni, de ahhoz nem is tudom elképzelni, hogy minek kéne történnie, hogy kijöjjön. Van valamilyen fék, valami bennem, ami megakadályozza, hogy felrobbanjak. Vagy még nem ért olyan sokkhatás, hogy így minden rámm tört volna, mellette pedig az a fizikai erőszak, hogy életveszélyben érzem magam, vagy fenyegedve érzem magam, akkor biztos el tudnék jutni oda, hogy szabadjára engedem magamat, és akkor megőrülök.

Amikor ennyi évet kell itt tölteni, akkor az ember tudja, hogy azok, akik őt körülveszik, akik ugye nem ilyen ítélettel vannak, de akik meghatározzák az ő életét, például a vezetőség, vagy akik itt dolgoznak, azok előbb-utóbb eltűnnek mellőle. Csak egymás között vagyunk állandóak egymásnak, és van egy kimondatlan összetartás itt a hosszú idő fogvatartottak között, akik úgy élnek a mindennapjaikat, hogy megpróbálják tartalommal megtölteni, meg tényleg arra

mennek, hogy minél kevesebb sérüléssel vagy szenvedéssel végighúzzák ezt az időt. És most nem feltétlenül az anyagiakra gondolok. Továbblökni a nehézségen egymást.

Azt érzem, hogy a mienk nem egy egészséges anya-fia kapcsolat. És hogy ezt késő megjavítani, egy ilyen távkapcsolattal ezt nem lehet megoldani. Nem tudom, hogy anyám minden napjaira ez mennyire nyomja rá a bélyegét. Nem akarom az öregkorát ezzel tönkretenni, hogy ezen rágódjon, mert már úgysem tudunk rajta változtatni.

Az utóbbi pár évben anyu ezen már nem gondolkodik. Az elején, a büntetésem elején, tudom, hogy gondolkodott. Az én sztorim biztos, hogy csákányütés volt a szívének a közepébe. Ha viszont még mindig eszi magát, akkor jó lenne beszélni erről, mert akkor rájöhetne arra, hogy ez nem az ő hibája. Az, hogy én idekerültem, az konkrétan nem az ő hibája, mert én csináltam ezeket a dolgokat. Ha én szülő lennék, biztos azt nézném, hogy mi az, amit én elrontottam, hogy az a hülye eljutott idáig. Inkább borítsunk rá fátylat, aztán most már ezt az életemet leélem így.

Én korábban el sem tudtam volna képzelni, hogy nekem lett volna egy feleségem, és mondjuk ő bekerül a börtönbe, én pedig éveket istápoljam telefonon, meg tényleg őszintén érdeklődjek a dolgai felől. Most meg nem tudom az ellenkezőjét elképzelni, hogy ha van egy ember, akit szeretek, és azt kiszakítják az életemből, akkor ne próbálnék minden egyes létező idegszállammal odakapcsolódni, hogy márpedig én az életed része vagyok.

A legaljáról jövök fölfele. Ha lenne gyerekem, ha lett volna gyerekem, most biztos, hogy nem úgy csinálnám a dolgokat, ahogy velem csinálták. Az biztos, hogy – ez nagyon hülyén fog hangzani, de – nekem jót tett ez a börtön bizonyos értelemben. Tudom máshogy látni a dolgokat, el tudom fogadni, hogy nem az a normális, amit annak hittem. Szerintem ez a legnagyobb előny, amit itt, a börtönben fel tudok mutatni.”

2020

„Most egy kicsit hülye időszakomat élem, aztán... keresem a megoldást, hogy hogyan lehetne túllépní ezen a dolgokon, amik vannak... de amúgy nincsen probléma, csak kezdek belelépni egy olyan spirálba, amiből nem látom a kiutat, egyelőre.

Most már arra figyelek, hogy ne hogy egyszer egy hülye drogos nekem jöjjön, vagy valamit csináljon. És hogyha meg, ne adj isten, történik valami, mondjuk valamelyiket kettészakítom, már megint én leszek a rossz, nem az, aki bedrogozva nekem jött.

Ez az ítélet egy nagyon komoly folyamat, hogy az ember ezt végigszenvedje, és ahhoz kell az embernek egy bizonyos remény, hogy érdemes csinálni.

Hogy ne azt lássa az ember, hogy ő akármit is csinál, meg is gebedhet itt, úgy sem lesz ebből kiút. Nem tudják belőlem kiölni, mert akkor már rég vége lenne az egész történetnek, csak elkedvetlenít. Az meg kihát a viselkedésemre.

Hihetetlen, hogy az emberben kialakuló változások mennyire meg tudják határozni a saját magáról alkotott képet, meg ugye ennek függvényében a többi emberhez való kapcsolatát. Hihetetlen, hogy olyan embereket tartottam értéktelennek, akik pont nem voltak azok, önmagam meg én úgy tartottam, hogy tudok mindenről mindent... és... semmit nem tudtam, de tényleg. Történhet itt akármi, meg lehet, hogy pillanatnyilag rossz kedvem van, meg hogy célt téveszttek, vagy egy kicsit elanyátlanodom, de lesz honnan meríteni. Vannak akadályok, minél hosszabb az út, annál több akadály van, de ha ezeken átmegyek, akkor majd csak elérek a célig.

A nyelvvizsgám sikerült. Angol C1. Rápörgettem magam arra, hogy nem fog menni, szét-izgultam az agyamat. Én vagyok az egyetlen, akinek sikerült.

Anyámmal szeretném szorosabbra fűzni a viszonyt. Szeretnék hozzá közelebb kerülni, és elhatároztam, hogy mindig, mikor egy egyszer héten beszélek vele, fogom mondani neki, hogy szeretlek, anya.

Olyan furcsa az embernek a viselkedése, hogy meghatározza a további életét meg pályáját... Most jártam erre a szakgondozói képzésre két évig, simán láttam, hogy kijön belőlem a szociális szférára fogékony énem.

Alapvetően ügyis börtönben kell lennem, az, hogy most ilyen körülmények vannak, olyan körülmények vannak – amíg nem kínoznak halálra, addig engem nem nagyon érdekel. Pörgök rajta egy kicsit, hat az életemre, de az alapcélkitűzésem nem változik, hogy itt, a börtönbe úgy kell élnem, hogy jó legyen, már amennyire lehet.

Hát, már itt a vírus is. Furcsa volt megélni, az biztos, így a változásokat, de most már a mindennapok részévé vált. Már ez a hülye maszk is, az lenne furcsa, ha nem lenne. Meg hát azon vesszük észre, hogy lemegyünk sportolni, nincs focilabda, mert azt mondták, hogy a labdával felferjük a port, és a vírusok ott vannak benne a porban. Nem tudok vele mit csinálni, aztán így elengedem a dolgokat.

Elmondanám a rektornak, hogy én, amikor megöltem azt az embert, én leszartam, nem érdekelt. Kaptam érte pénzt, tök jó volt. De azóta én már annyit szenvedtem emiatt, hogy valamit kell hogy találjak azért, hogy tisztába tudjam tenni a dolgokat. Meg nem történtté nem tudom tenni... Bánt, hogy ilyen voltam. Bánt, hogy ez voltam. Meg hogy ezt megtettem. Megfogalmazni nem tudom egyszerűen, hogy hogyan tehettem ilyet.

Még itt valaminek kell lenni, amit még nekem meg kell tennem vagy meg kell értenem.

Feloldozást kapni az ember bűne alól, azt még nem tudom megérteni. Az nem teszi meg nem történtté a dolgokat. Ezzel az embernek együtt kell élni. De hogyan éljen az ember együtt ezzel, hiába próbál normális emberként élni, mikor tudja, hogy előtte x évvel megölt egy embert, meg megcsináltam egy csomó olyan dolgot, amit normális ember nem csinált volna meg. Én meg gátlástalanul megcsináltam. Most nem tudok azonosulni... azonosulni?... az tök gyenge kifejezés, egyszerűen gyűlölöm magam.

Régen visolyogtam attól, hogy hívőnek lenni, meg a Robira is mindig azt mondtam, hogy ájtatos, meg szent fazék, konkrétan kiröhögtem... Most meg azt veszem észre, hogy lehet, hogy ez az egyedüli kiút.

Amikor én bekerültem a börtönbe, elítéltek engem egy emberölésért meg egy kísérletért, de én nagyságrendekkel több embert lőttem le. Azt gondoltam, hogy megöltem egy embert, én ezt elrontottam, hibáztam, mások belekevertek. Akkor ez még nem tudatosodott bennem, hogy oké, egy emberért elítéltek, meg egy kísérletért, mi van az előtte levő dolgokkal?! Ha egyszerűen fegyveres konfliktus volt, használni kellett a fegyvert, én meg használtam. Kedvtelésből nem öltem soha az idegenlégió keretein belül. Amikor az embernek van egy kötelessége, azt meg kell tenni. Nem mondom, hogy szép dolog meg jó dolog, de a világon az a rengeteg katona, aki ezt mind megteszi, nem lehet mind bűnös. Nem érzem magam felelősnek azokban. Nem az én döntésem volt.

Azért gyűlölöm magam, hogy olyan ember voltam, akinek ez nem számított. Gátlástalan, rossz.

Most képtelen lennék anyagi előnyökért megölni egy embert. Nem tudom elképzelni. Akkor meg... nekem az tök normális volt. És ez egy olyan kettősség, amivel nem tudok megbirkózni. Hogy lehetek én ugyanaz ember.

Úgyhogy nem biztos, hogy ez a hit meg a vallás bohóc dolog, mint ahogy én neveztem annak anno. Ha meg kiderül az ellenkezője, akkor ott megint lesz egy kör magammal. A hit igenis központi szerepet játszik az ember életében, e nélkül lehet élni, de nem érdemes.

Van egy ilyen hosszú ítélet, az emberek próbálnak változni, megtalálni önmagukat, ennél jobb lehetőség erre nincs is. Erre lehet, hogy ilyen kurzust kéne létrehozni, hogy emberekkel beszélgessen valaki. Aki tényleg komolyan szeretne képbe kerülni azzal, hogy ő miért is ül valójában, meg hogy mit akar az élettől, ennél jobban nem lehet ezt megtenni, szerintem, mint a beszélgetéssel, ezekkel az interjúkkal. Nekem szerencsém volt, hogy volt ez az interjúsorozat, meg közben az iskola-igazgató is támogató, ezt a két dolgot, amit megéltem, ez a kettő egymás mellett számomra megfizethetetlen volt. Voltak olyan pillanatok, hogy nem láttam, hogy ez feltétlen miattam meg értem van, sokszor éltem meg csesztetésnek, meg gondoltam azt, hogy miért kell ez nekem, de ahogy mentünk előre az időben, meg ahogy jöttem rá a dolgokra, úgy egyre kevésbé gondoltam ezt. Nem tudtam, hogy mért kell, aztán amikor átléptem a pontot, akkor már tudtam, hogy ez csak az épülesemre szolgált, semmi másra.

Kell egy valaki, aki az embert irányba tartja. És nagyon hálás vagyok ezért az egészért, mert jót tett nekem nagyon, csak nem tudom, hogy mi lesz a jövőben. Hozhatnak egy döntést, hogy oké, többet nem jöhetsz... Nem ilyen a mostani közeg, hogy támogassanak egy ilyen dolgot. Akárhogy is lesz a jövőben, nem fogok visszafordulni.

Tudom, hogy ez még nem tiszta annyira. Ha annyira tiszta lenne, akkor nem fájna ennyire, vagy lehet, hogy fájna, csak akkor tudnám, hogy hova lépjek tovább belőle. Mert az, hogy most ülök még 10 évet, még 20 évet, még 30 évet... ez az attól nem lesz jobb... se nekem, se nekik, se senkinek..."